

Regionalne dysparytety sytuacji materialnej gospodarstw domowych

WPROWADZENIE

Jednym z najważniejszych problemów rozwoju społeczno-ekonomicznego naszego kraju jest wyrównywanie poziomu życia ludności różnych jego regionów. W tym kontekście interesującą sprawą będzie zapoznanie się z tym, jak w latach 1999–2007 zmieniła się sytuacja materialna ludności w ujęciu regionalnym (międzywojewódzkim), od wprowadzenia nowego podziału administracyjnego kraju. Podane zostaną najważniejsze dane stanowiące *sui generis* jej „papierek lakmusowy”, a mianowicie: dane o przeciętnych miesięcznych wynagrodzeniach oraz emeryturach i rentach pracowniczych, a także o dochodach i wydatkach gospodarstw domowych. Źródłem faktograficznym przedmiotowej prezentacji są dane ze statystyki regionalnej GUS.

PŁACE ORAZ EMERYTURY I RENTY

Podstawowym źródłem dochodów ludności nierolniczej są płace oraz świadczenia emerytalne i rentowe w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych. Jak wynika z danych tabeli 1, przeciętna miesięczna płaca brutto wyniosła w 2007 r. niespełna 2673 PLN, przy czym zwiększyła się ona w okresie 1999–2007 o 57,5%. Ów wzrost przebiegał od nieco powyżej 1/2 w województwach: kujawsko-pomorskim, śląskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim, do około 2/3 w dolnośląskim i pomorskim.

Obszar zmienności krańcowych wielkości przeciętnych płac miesięcznych wynosił w 1999 r. 745,2 PLN (od 2201,8 w woj. mazowieckim do 1456,6 w podkarpackim). Stanowił on 43,9% wartości średniej dla kraju, a maksymalny średni poziom wojewódzki przewyższał minimalne notowanie o 51,2%. Analogiczne dane dla 2007 r. wynosiły, odpowiednio: 1159,2 PLN, 43,4% i 51,3%. W obu przypadkach wielkości maksymalna i minimalna odnoszą się do tych samych województw (mazowieckie i podkarpackie). Na podstawie lokat w rankingu średniej przeciętnej płacy oraz rozstępu wielkości krańcowych można stwierdzić stałość tych relacji.

Tabela 1. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie, emerytury i renty oraz relacje między nimi

Województwa	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto			Przeciętne miesięczne emerytura i renta brutto (pozarolnicza)			Relacja świadczenia emerytalnego i rentowego do średniego wynagrodzenia *)	
	1999	2007		1999	2007		(%)	
	zł	%		zł	%		1999	2007
		= 100,0)			= 100,0)			
Polska	1697,1	2672,6	157,5	813,7	1298,8	159,6	57,4	57,8
dolnośląskie	1626,0	2667,4	164,0	796,7	1273,7	159,9	56,2	56,4
kujawsko-pomorskie	1512,9	2297,4	151,9	726,9	1149,1	158,1	51,3	50,8
lubelskie	1494,7	2341,6	156,7	676,3	1101,0	162,8	47,7	48,7
lubuskie	1490,2	2276,8	152,8	697,1	1124,4	161,3	49,2	49,8
łódzkie	1498,4	2298,7	153,4	749,1	1166,9	157,7	52,2	41,6
małopolskie	1561,3	2490,1	159,5	755,7	1213,1	160,5	53,3	53,7
mazowieckie	2201,8	3418,9	155,3	792,1	1280,0	161,6	55,9	56,6
opolskie	1550,4	2423,6	156,3	777,9	1220,3	156,9	54,9	54,0
podkarpackie	1456,6	2259,7	155,1	671,8	1060,1	157,8	47,4	46,9
podlaskie	1494,1	2373,8	158,9	715,1	1134,2	158,6	50,5	50,2
pomorskie	1604,4	2667,6	166,3	790,0	1245,6	157,7	55,7	55,1
śląskie	1799,5	2735,3	152,0	1001,8	1576,4	157,4	70,7	69,8
świętokrzyskie	1514,1	2289,8	151,2	709,7	1118,4	157,6	50,1	49,5
warmińsko-mazurskie	1474,7	2273,8	154,2	710,7	1131,0	159,1	50,1	50,0
wielkopolskie	1581,2	2455,4	155,3	741,4	1184,6	159,8	52,3	52,4
zachodniopomorskie	1582,6	2393,9	151,3	759,3	1212,6	159,7	53,1	53,7

*) bez składek na ubezpieczenie płaconych przez pracownika.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2000*. GUS, Warszawa 2000; *Rocznik Statystyczny Województw 2008*. GUS, Warszawa 2008 oraz obliczenia własne na ich podstawie.

Średnie świadczenie emerytalne i rentowe wyniosło w 2007 r. całą 1299 PLN. Zwiększyło się ono w porównaniu z 1999 r. o 59,6%, tzn. nieco więcej niż wynosiła dynamika płac. Z kolei różnica w dynamice zmian – w ujęciu międzywojewódzkim – były znacząco mniejsze. Jeśli idzie o rozpiętość wartości krańcowych omawianych świadczeń, to wynosiła ona 516,3 PLN w 2007 r., tzn. 39,8% wartości średnich dla kraju, a najwyższy poziom w województwie śląskim (emerytury górnicze) przewyższał najniższe wartości z województwa podkarpackiego o 48,7%. Dla 1999 r. odpowiednie notowania tych relacji to: 330,0 PLN, 40,6% i 49,1%. W latach 1999 i 2007 w przypadku przeciętnych świadczeń outsider wojewódzki był identyczny (woj. podkarpackie), natomiast wyższy po-

ziom emerytur górniczych sprawił, że województwo śląskie wyprzedziło mazowieckie w takim rankingu.

Przeciętny poziom świadczeń emerytalnych i rentowych mierzony w relacji do płac zwiększył się w latach 1999–2007 o 0,4% (por. tab. 1), przy czym w części z województw ów poziom „zastępowalności” nieco zmniejszył się.

RELACJE MIĘDZY DOCHODAMI I WYDATKAMI GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny *per capita* wynosił w 2007 r. 929,9 PLN (por. tab. 2). Zwiększył się on nominalnie w ciągu 8 lat o 368,5 PLN, tzn. w tempie 6,5% średnio w roku.

Tabela 2. Dochody i wydatki gospodarstw domowych oraz nadwyżka/niedobór dochodów nad wydatkami

Województwa	Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę			Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę			Nadwyżka dochodów nad wydatkami			
	1999		2007	1999		2007	1999	2007	1999	2007
	zł		zł	zł		zł	zł/osobę/m-c		zł/osobę/m-c	
			% (1999 = 100,0)			% (1999 = 100,0)			% wydatków	
Polska	560,4	928,9	165,8	549,8	809,9	147,3	-10,6	119,0	-1,9	14,7
dolnośląskie	580,9	951,0	163,7	603,7	850,7	140,9	-22,8	100,3	-3,8	11,8
kujawsko-pomorskie	512,9	897,9	175,1	475,9	736,3	154,7	37,0	161,6	7,8	21,9
lubelskie	491,0	761,6	155,1	490,7	705,2	143,7	0,3	56,4	0,1	8,0
lubuskie	549,3	914,3	166,4	591,2	816,4	138,1	-41,9	97,9	-7,1	12,0
łódzkie	574,6	911,0	158,5	576,8	839,7	145,6	-2,2	71,3	-0,4	8,5
małopolskie	559,6	864,4	154,5	533,8	776,6	145,5	25,8	87,8	4,8	11,3
mazowieckie	680,0	1207,1	177,5	640,1	1010,3	157,8	39,9	196,8	6,2	19,5
opolskie	507,2	915,7	180,5	555,2	846,1	152,4	-48,0	69,6	-8,6	8,2
podkarpackie	476,8	700,7	147,0	471,8	659,8	139,8	5,0	40,9	1,1	6,2
podlaskie	479,2	884,0	184,4	483,6	737,5	152,5	-4,4	146,5	-0,9	19,9
pomorskie	567,5	1030,2	181,5	521,0	863,8	165,8	46,5	166,4	8,9	19,3
śląskie	597,2	919,3	153,9	607,2	811,1	133,6	-10,0	108,2	-1,6	13,3
świętokrzyskie	467,6	775,6	165,9	471,8	682,4	144,6	-4,2	93,2	-0,9	13,7
warmińsko-mazurskie	465,9	835,5	179,3	473,0	710,2	150,1	-7,1	125,3	-1,5	17,6
wielkopolskie	529,2	889,5	168,1	510,3	753,0	147,6	18,9	136,5	3,7	18,1
zachodniopomorskie	591,2	903,6	152,8	574,8	799,4	139,1	16,4	104,2	2,9	13,0

Źródło: obliczenia na podstawie: *Rocznik Statystyczny Województw 2007*, GUS, Warszawa 2008 i *Rocznik Statystyczny Województw 2008*, GUS, Warszawa 2008.

Przeciętna dla kraju dynamika dochodów rozporządzalnych (165,8%) przebiegała od 147% w województwie podkarpackim do ponad 180% w opolskim, podlaskim i pomorskim. Rozstępn wartości krańcowych wynosił w 2007 r. 506,4 PLN/osobę/m-c między województwami podkarpackim i mazowieckim, co stanowiło 51,2% wartości średniego w kraju dochodu, a jego maksymalny poziom wojewódzki przewyższał minimalny o 72,3%. Dla 1999 r. notowania powyższych relacji wynosiły, kolejno: 214,1 PLN oraz 38,2% i 46,0%. Najwyższy poziom dochodów występował w województwie mazowieckim, a jego outsiderzy to: podkarpackie w 2007 r. i warmińsko-mazurskie w 1999 r.

Porównanie przeciętnych dochodów rozporządzalnych z wydatkami (por. tab. 2) świadczy o tym, że w latach 1999–2007 dochody rosły szybciej niż wydatki. Stąd ich nadwyżka wyniosła w 2007 r. 119,0 PLN, co stanowiło – średnio dla kraju – przewyższenie wydatków o 14,7%, wobec jedynie 10,6 PLN/osobę/m-c i 1,9% w 1999 r. O ile w 2007 r. przeciętny poziom dochodów był wyższy we wszystkich województwach, to w 1999 r. w połowie z nich wydatki przewyższały dochody. Rozpiętość wojewódzkich notowań przedmiotowej nadwyżki była bardzo znacząca. Jak można było się spodziewać – w ujęciu bezwzględny – była ona najwyższa w województwie mazowiecki (198 PLN i 19,5% przewyższenia nad wydatkami), a najniższa w podkarpackim (41 PLN i 6,2%) w 2007 r.

ZRÓŻNICOWANIE STRUKTURY WYDATKÓW GOSPODARSTW DOMOWYCH

Z danych tabeli 3 wynika, że w latach 1999–2007 nastąpiły znaczące zmiany poziomu i struktury wydatków gospodarstw domowych. Średnie miesięczne wydatki *per capita* zwiększyły się o 249,5 PLN, tj. o 44,5%, w sposób dość zróżnicowany w poszczególnych województwach. Najwyższy nominalny wzrost nastąpił w województwie mazowieckim, bo aż o 330,3 PLN na osobę miesięcznie, a niewiele mniejszy (296,3) w woj. pomorskim. Z drugiej strony rankingu było woj. podkarpackie (183,0).

Chociaż w dalszym ciągu wydatki na żywność stanowią najważniejszy składnik wydatków, to ich udział zmniejszył się średnio z 31,2% w 1999 r. do 26,6% w 2007 r. Fakt ten oraz najniższy ich udział w najbogatszych regionach stanowi spektakularne potwierdzenie prawidłowości określonej jako prawo Engla. I tak, w województwie mazowieckim stanowiły one 23,5% ogółu wydatków, wobec aż 31,5% w woj. świętokrzyskim i prawie 30% w kilku innych. W ujęciu bezwzględny ich wysokość przebiegała od 196,4 PLN/osobę/m-c w województwie podkarpackim do 237,0 w woj. mazowieckim. Stąd, w kontekście różnic w poziomie wydatków ogółem, można stwierdzić, że ich „żywnościowy” składnik różnił się (nominalnie) relatywnie nieznacznie, jako że maksymalna jego wysokość przewyższała minimalną wojewódzka o 20,6%.

Tabela 3. Zmiany poziomu i struktury wydatków gospodarstw domowych w latach 1999-2007

Województwa	1999									2007								
	ogółem zł/os./m-c	z tego (%):								ogółem zł/os./m-c	z tego (%):							
		żywność	alkohol i wyroby tytoniowe	odzież i obu- wie	miesz- kanie	zdro- wie	trans- port i łącz- ność	rekre- acja, kultura, eduka- cja	po- zo- stałe wy- datki		żywność	alkohol i wyro- by tyto- niowe	odzież i obu- wie	miesz- kanie	zdro- wie	trans- port i łącz- ność	rekre- acja, kultura, eduka- cja	po- zo- stałe wy- datki
Polska	560,4	31,2	3,2	6,1	24,6	4,3	12,1	8,1	10,4	809,9	26,6	2,7	5,7	23,9	5,0	14,3	9,0	13,8
Dolnośląskie	580,9	28,6	3,2	5,5	27,9	4,6	12,3	7,8	10,1	850,7	25,7	2,9	5,2	25,6	5,4	13,6	9,4	12,2
Kujawsko- pomorskie	512,9	34,4	3,3	5,6	26,2	4,0	9,4	6,9	11,2	736,3	27,8	3,1	5,3	25,4	4,2	13,9	8,8	11,5
Lubelskie	491,0	33,1	3,1	7,1	22,5	4,7	11,4	7,4	10,7	705,2	27,6	2,5	7,5	23,6	5,1	13,9	7,9	11,9
Lubuskie	549,3	29,9	3,4	5,5	26,6	3,6	14,3	7,1	9,6	816,4	27,5	2,8	5,4	24,3	4,6	14,0	8,8	12,6
Łódzkie	574,6	29,7	3,3	6,4	23,2	4,5	13,5	8,5	9,9	839,7	25,4	3,0	5,5	23,1	5,2	14,9	9,2	13,7
Małopolskie	559,6	31,7	2,8	6,1	24,2	5,1	10,1	8,2	11,8	776,6	29,1	2,4	5,7	23,5	5,1	14,1	9,1	11,0
Mazowieckie	680,0	29,3	3,0	6,5	23,2	4,7	13,3	9,3	10,7	1010,3	23,5	2,6	6,1	22,9	5,5	15,7	10,6	13,4
Opolskie	507,2	30,2	3,4	5,9	28,1	3,9	10,2	6,7	11,6	846,1	26,0	2,8	4,8	23,0	5,2	15,1	8,4	14,7
Podkarpackie	476,8	33,2	2,9	6,7	21,3	4,5	13,7	7,6	10,1	659,8	29,8	2,2	6,2	22,7	5,1	13,9	7,2	13,9
Podlaskie	479,2	35,9	3,2	7,0	23,7	3,8	9,2	6,7	10,5	737,5	29,9	2,7	5,6	22,2	4,8	14,5	8,0	12,3
Pomorskie	567,5	32,8	3,6	6,0	24,1	3,9	10,9	7,5	11,2	863,8	25,7	2,7	6,2	22,6	4,4	15,3	10,5	12,6
Śląskie	597,2	29,0	3,3	5,5	25,7	4,0	13,0	8,7	10,8	811,1	26,8	2,8	5,3	26,4	4,5	12,8	8,6	12,8
Świętokrzyskie	467,6	34,5	2,7	7,2	24,1	5,2	10,1	6,5	9,7	682,4	31,5	2,3	5,9	24,9	5,5	12,9	6,5	11,5
Warmińsko- mazurskie	465,9	34,7	3,8	5,7	25,5	3,8	10,7	6,4	9,4	710,2	29,9	2,5	6,3	26,0	4,4	12,5	5,6	12,8
Wielkopolskie	559,2	33,2	3,1	6,2	24,7	4,0	11,7	8,5	8,6	753,0	27,5	2,7	5,7	22,7	4,6	16,1	8,3	12,4
Zachodnio- pomorskie	591,2	30,1	3,2	5,6	26,2	3,5	12,8	7,6	11,0	799,4	27,0	3,1	5,9	24,1	4,3	12,7	8,5	14,6

Źródło: obliczenia na podstawie: *Rocznik Statystyczny Województw 2007*, GUS, Warszawa 2000 i *Rocznik Statystyczny Województw 2008*, GUS, Warszawa 2008.

Za to zdecydowanie silniejsza była dyferencjacja innych składników wydatków gospodarstw domowych. Wystarczy choćby zasygnalizować rozpiętość wydatków na transport między województwami mazowieckim (107,4 PLN/osobę/m-c) a warmińsko-mazurskim (52,4), nie mówiąc już o innych składnikach mniej wartościowo ważących w łącznych wydatkach (np. edukacja).

PODSUMOWANIE

Przeгляд statystycznego spektrum najważniejszych mierników ilustrujących sytuację ekonomiczną ludności w różnych regionach kraju świadczy o znaczącej jej dyferencjacji, przy zauważalnej, choć niezadowalającej, jej poprawie. Wszak, jeśli w 1999 r. w znaczącej części województw wydatki gospodarstw domowych przewyższały – w ujęciu przeciętnym – jej bieżące dochody, to w 2007 r. zjawisko w skali wojewódzkiej nie występowało. Z drugiej jednak strony, niepokój budzić powinno zjawisko swego rodzaju „petryfikacji” skali rozpiętości sytuacji ekonomicznej, czego spektakularnym dowodem jest np. permanentne odstawanie niektórych z nich (np. podkarpackie) w likwidacji dystansu w stosunku do regionów prężniej rozwijających się.

Streszczenie

W artykule przedstawiono dane o zmianach i zróżnicowaniu sytuacji ekonomicznej ludności w latach 1999–2007 w ujęciu międzywojewódzkim. Zaprezentowano je na podstawie informacji o przeciętnym poziomie: płac, emerytur i rent oraz relacji dochodów i wydatków gospodarstw domowych.

Regional Disparities of Economical Situation of Population

Summary

The paper presents information after changes and differences in economical situation of population in 1999–2007 in voivodships. It is based on data about average level of salaries, pensions as well as the relation between incomes and expenditures of households.